

GRAŠKE DISERTACIJE S PODROČJA SLOVENSKE LITERARNE ZGODOVINE

Članek obravnava disertacije s področja slovenske literarne zgodovine, ki so jih doktorandi slovenskega rodu napisali v Seminarju za slovansko filologijo Univerze Karla in Franca med letoma 1881 in 1915.

Ključne besede: doktorske disertacije, slovenska literarna zgodovina, Seminar za slovansko filologijo v Gradcu

Leta 1870 je Gregor Krek postal izredni profesor na Univerzi Karla in Franca v Gradcu, s čimer se je pred sto petdesetimi leti začela graška slavistika. Dve desetletji pozneje se mu je priključil še Karel Štrekelj. Njuna naslednika, Matija Murko in Rajko Nahtigal, pa sta nadaljevala z dokaj močno slovenistično usmeritvijo. V času delovanja omenjenih profesorjev je na graški slavistiki doktoriralo 18 kandidatov slovenskega rodu, ki predstavljajo tretjino vseh tedanjih slovenskih doktorandov na Filozofski fakulteti. Predmet naše raziskave bo osem doktorandov, ki so med letoma 1881 in 1915 na graški slavistiki doktorirali s tezo iz slovenske literarne zgodovine.

Lovro Požar (1855–1945) se je v zimskem semestru 1877/78 vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu. Veliko predavanj je poslušal pri rojaku Gregorju Kreku, ki je bil od 1875 redni profesor za slovansko filologijo. Očitno sta se s profesorjem zblížala, kar je razvidno iz ohranjene korespondence tega obdobja. A med doktorskim kandidatom in mentorjem je prišlo do šuma v komunikaciji.¹ Požar naj bi Kreka na ulici v naglici vprašal, ali naj piše v slovenščini, in tedaj se

¹ Lovro Požar, Pismo G. Kreku, 31. 12. 1880. NUK Rz Ms1465.

mu je zazdelo, da je dobil pritrdilen odgovor. Ker bi lahko disertacija veljala tudi za t. i. domačo nalogo pri učiteljskem izpitu,² je Krek prvotno idejo zavrnil. Ko mu je profesor za domačo nalogo nato predlagal jezik ogrskih Slovencev, je Požar začel razmišljati, da bi to jezikovno delo oblikoval kot disertacijo, literarno pa bi predložil za učiteljski izpit.³ Kakorkoli že, očitno je Krek slednjič sprejel delo *Razvoj pesniškega slovstva pri Slovencih*, ki je po spletu naključij postala prva disertacija v slovenskem jeziku v slovenski zgodovini. Iz ohranjene dokumentacije je razvidno, da je Požar maja 1881 delo predložil dekanatu samo v slovenščini, a se je obvezal, da ga bo prevedel v nemščino, če bo aprobirano, kar se je tudi zgodilo.⁴ Že julija istega leta je opravil rigoroz iz slovanske in klasične filologije, novembra pa še iz filozofije. Dne 1. 12. 1881 je bil promoviran kot *doctor philosophiae artiumque liberalium*.

Ker sem Požarjevo disertacijo že podrobno opisal (Smolej 2018), objavljam samo nekaj pomembnejših dejstev. Disertacija izkazuje solidno poznavanje zlasti starejših literarnih vrst in zvrsti, kar je povezano s Požarjevim študijem klasičnih jezikov. Manj suveren je pri književnosti od renesanse dalje, ki se je tedaj v Gradcu predavala le na germanistiki, kjer pa doktorski kandidat ni imel predavanj.⁵ Deloma jo je predaval tudi germanist Anton Schönbach, ki je bil najbolj zaslužen, da je bila slovenska disertacija sprejeta, saj mu je Krek prevedel pomembnejša mesta. V svoji oceni je zapisal, da je raziskava skrbna in temeljita, pokritiziral pa je kandidatovo citiranje Gottschallove *Poetike*, ki da je brez kakršnegakoli znanstvenega značaja. Krekova ocena je bila naklonjena, pohvalil je izčrpno in temeljito presojo Prešerna in Koseskega, a je priznal, da ima kandidat ponekod pomanjkljivo znanje. V Požarjevi disertaciji je težko najti sklenjen prikaz evolucije slovenskega pesništva od Vodnika do Jenka, saj gre za fragmentarne prikaze posameznih osebnosti. Sklenemo lahko, da bo to Požarjevo delo, ki je vsebinsko malo pomembno, v zgodovinskem spominu ostalo predvsem kot prva disertacija slovenskega kandidata, napisana v slovenščini, in kot naša prva disertacija s področja slovenske literarne zgodovine. Do naslednje takšne bodo pretekla točno štiri desetletja. Šele leta 1921 bo Alojzij Res na Filozofski fakulteti v Ljubljani zagovarjal disertacijo z naslovom *Bistvo narodne pesmi*.

Do novega doktorata je minilo poldrugo desetletje. **Fran Hešič** (1871–1942), ki je vpisal leta 1892/93 klasično filologijo in slavistiko, je pri Aloisu Goldbacherju poslušal latinsko metriko, rimsko književnost in Plavtova *Dvojčka*, pri Maxu von Karajanu pa grško metriko, razlago Ajshilovega *Agamemnona*, Evripidove *Medeje* in Sofoklovih zborovskih pesmi. Krek mu je poleg historične slovnice in

² Študij na filozofski fakulteti se je lahko zaključil bodisi z doktoratom bodisi z učiteljskim izpitom, ki je bil sestavljen iz dveh domačih nalog, pisne klavzure, ustnega izpita ter izpita iz učnega jezika. Ker je samo učiteljski izpit omogočal zaposlitev v gimnazijah, so ga morali opravljati tudi doktorandi, ki so bili oproščeni opravljanja domače naloge.

³ Lovro Požar, Pismo G. Kreku, 26. 1. 1881. NUK Rz Ms 1465.

⁴ Rigorosenakten. Požar Laurenz. Universitätsarchiv Graz (AUG).

⁵ Tudi njegov mentor Krek je šele leta 1891 za enciklopedijo *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* napisal svoj edini članek, v katerem se ukvarja s celotnim časovnim razponom slovenske literarne zgodovine (Dolinar 2018: 76–77).

slavistične zgodovine predaval začetke slovanske književnosti in umetne poezije ter *Slovo o polku Igorevč*. Študij klasičnih jezikov in slavistike je pozneje takole opisal: »Klasična filologija me je morila po svoji omejenosti, pri slavistiki pa ni bilo iskre, ki budi zanimanje, nove misli, sili k živahnemu napredku, prejemal sem v sebe dognane resnice, o dvomu v gotovih točkah ne bi smel ziniti – to je konec duševnega življenja!«⁶ Vse to pa se je spremenilo s prihodom Vatroslava Oblaka, pri katerem je Ilešič poleg historične slovnice vpisal tudi slovensko romantiko. Sicer se je Ilešič posvečal tudi germanistiki, saj je pri Antonu Schönbachu vpisal staronemško slovnico, pri Karlu Luicku pa uvod v angleščino. Zanimala ga je tudi orientalistika, ker je pri Johannu Kirsteju poslušal uvod v študij Ved, pri Gustavu Meyerju pa potovanje indijskih pripovednih snovi na zahod. Leta 1897 je oddal drugo graško disertacijo iz slovenske književnosti z naslovom *Das Drama und die slovenische Literatur* (Drama in slovenska književnost). V njej je najti bibliografijo izvirnih dramskih tekstov ter pomembnejših prevodov, dobršen del razprave pa je izšel tudi v *Izvestjih ljubljanske gimnazije*. Ilešič se bolj kot z zgodovino slovenske dramatike ukvarja z vprašanjem, zakaj se ta ni mogla razcveteti. Ena od ovir je bila prevladujoča ideja narodne vzgoje, ki je vodila slovensko slovstvo. Druga ovira je bil razcvet romantike, iz katere je pognala slovenska literatura, saj je imela ta preveč čustev in premalo volje. Tretja ovira pa so bile ubožne razmere, iz katerih se ne more roditi dramatika (Ilešič 1897: 5, 8). Ilešič (1897: 10) citira knjigo *Das moderne Drama*, v kateri Hermann Hettner poudarja, da se lahko porajajo velike dobe v umetnosti, šele ko se v nekem narodu završi zgodovinski razvoj. Ko je Kalidasa pisal svoje drame, je doba Ved že zdavnaj minila, Podobno je tudi z Atenci. Shakespeare je deloval v blesku prestola kraljice Elizabete, Racine pa v soncu Ludvika XIV. Slovenec doslej še ni mogel v svoji domovini zreti dogodkov, ki bi mogli buditi dramatiko. Ilešič (1897: 12) ugotavlja, da se Slovenci nismo nikoli zedinili v stalno politično celoto, organizem naroda je vse do sredine 19. stoletja razpadal, zato ni mogel poganjati mladik dramskega pesništva. Narodna razkosanost pa je ovirala nastanek stalnega gledališča, ki bi pospeševalo dramske talente. Ilešič (1897: 13) svojo razpravo zaključuje z vprašanjem, ali bo prihodnja slovenska dramatika narodna. Pri tej disertaciji je Karel Štrekelj prvič sodeloval kot koreferent. Opozoril je, da v bibliografiji nekateri teksti manjkajo, zlasti pa je podvomil o pravilnosti Ilešičeve teze, da romantika ovira razvoj dramatike, saj so bili vsi pomembnejši slovenski dramatikci vključno z Josipom Jurčičem, piscem prve slovenske tragedije, romantiki.⁷ Ko je nekaj let pozneje Ilešič nasprotoval natisu Štrekljevih *Slovenskih narodnih pesmi*, se je užaljeni profesor takole spomnil nekaterih zapletov:

Samo *meni* se ima zahvaliti, da je sploh dosegel doktorat, ker je njegova disertacija bila *prva*, ki sem jo dobil v pregled in oceno. Zatisnil sem obe očesi, češ, prisegel si, da ne boš predober pri preiskunjah, pa tudi ne – prestrog! Zahvala za to je Ilešičevo

⁶ F. Ilešič: Pismo M. Murku, 15. 10. 1899. NUK Rz Ms 1119.

⁷ K. Štrekelj: Gutachten, 30. 9. 1897. Ilešič, Franz. Rigorosenakten. AUG.

rohlenje zoper mene. Da sem seveda, četudi sem odobril nalogo, vendar dobro zasidral in dal svoj aprobatur samo po precej ostri kritiki, kdo mi bo to branil in za zlo vzel?⁸

Čprav je rigoroza opravil že oktobra 1897 in februarja 1898, je bil Ilešič promoviran šele čez tri leta, 13. maja 1901, in sicer *sub auspiciis imperatoris*.⁹ Postopek¹⁰ se je zavlekel ravno zaradi Štrekljeve ocene, ministrstvo pa se je prav zaradi tega primera odločilo, da se mora poslej pri takšnih promocijah gledati tudi na ocene disertacij: »Mož je res imeniten, da se mora njegovih sitnosti braniti celo ministrstvo z novimi ukazi.«¹¹

Po štirih semestrih na Dunaju se je v letnem semestru 1901 na graško filozofsko fakulteto vpisal **Nikolaj Omersa** (1878–1932), ki je pri Schenklu študiral Ksenofonta in Vergilija, pri Karajanu pa Horacijevo *Epistulo ad Pisones*. Pri Štreklju je vpisal zgodovino slovenskega in srbohrvaškega slovstva ter historično gramatiko, pri Meringerju pa zanimivo predavanje *Das deutsche Haus (Bauernhaus) sachlich und sprachlich*. Pripadal je tudi prvi generaciji, ki je že poslušala Matijo Murka, od leta 1902 Krekovega naslednika. Leta 1909 je oddal doktorsko disertacijo *Die Wiedergeburt der slowenischen Literatur in der zweiten Hälfte des achtzehnten Jahrhunderts* (Preporod slovenske književnosti v drugi polovici 18. stoletja), ki zgolj po naslovu spominja na Prijateljjev dunajski doktorat. Vendar se je Omersa v svojem delu omejil le na nekaj ključnih dogodkov, svoje raziskovanje pa končal v osemdesetih letih 18. stoletja in se denimo Linhartovi dramatik sploh ni posvečal. Zlasti se je osredinil na Pohlinovo *Kraynsko grammatiko*, natančno popisal zbornik *Pisanice od lepih umetnosti*, s katerim se začne slovensko posvetno pesništvo, opozoril na zglede Michaela Denisa in naštel nekatere verzne oblike. Največ pozornosti je namenil obnovitvi Academie operosorum v Ljubljani leta 1781. Murko je v svoji oceni pohvalil kandidata, da je v dodatku objavil tudi protokol akademije.¹² V *Spominih* je sicer omenil, da je želel Omersa postati založnik znanstvenih knjig in učbenikov, a je oče – bogat trgovec, ki si je nekoč prižgal cigaro z bankovcem za

⁸ Prijateljjev prepis Štrekljevega pisma Franu Levcu, 4. 4. 1903. NUK Rz Ms 923 VIII/B, št. 80. Levec je namreč v svojem pismu 4. 2. 1903 obvestil Štreklja, da je Požar njegove narodne pesmi razglasil za narodne kvante, Ilešič pa se je strinjal, da je svinjarija internacionalna, da kvante nimajo slovenskonarodne vrednosti in da zbiranje narodnih pesmi ni znanstveno delo. Sicer pa je Levec menil, da pri tej peki tudi Krek gnete testo (*Pisma Frana Levca II*. Ljubljana: SAZU, 1971, 50). Tudi Krojepej (2001).

⁹ *Matriculata doctorum philosophiae*. 369. AUG. Promocija pod okriljem vladarja (*Promotio sub auspiciis imperatoris*) je bila namenjena doktorandom, ki so vse izpite opravili z odliko in se odlikovali že v gimnaziji. Na promociji je cesarski namestnik tem doktorandom, ki so imeli tudi slavnostno predavanje, poklonil prstan.

¹⁰ Iz korespondence (NUK Rz Ms 1465) je razvidno, da je Ilešiču res ob strani stal prof. Krek, saj se mu kandidat takole zahvaljuje: »Zares sem vesel, da imam v Vas tako vplivnega in ob enem tako postrežljivega pokrovitelja, kako hitro ste ustregli zadnji moji prošnji!« (3. 5. 1898). Čprav je Ilešič že napovedoval, da se bo za promocijo oblekel v uniformo, ker da nima fraka, in se veselil, da bo prvi doktor v novem stoletju, je vselej prihajalo do odloga.

¹¹ Prijateljjev prepis Štrekljeva pisma Levcu, 4. 4. 1903. NUK Rz Ms 923 VIII/B, št. 80.

¹² M. Murko: Gutachten, 19. 4. 1909. Omersa, Nikolaus. Rigorosenakten. AUG.

20 kron – temu nasprotoval in sin je nerad postal gimnazijski profesor slovenščine in klasičnih jezikov (Murko 1951: 136).

Franc Kotnik (1882–1955) se je vpisal v šolskem letu 1903/04. Poslušal je Goldbacherjeva predavanja o Ciceronu in Herodotu, Karajanova o grški književnosti ter Schenklova o metriki. Matija Murko je tedaj predaval zgodovino južnoslovanske književnosti, poljsko, češko in rusko slovnico ter Mickiewiczevega *Pana Tadeusza*, Štrekelj pa Zgodovino slovenske književnosti do 16. stoletja in historično slovnico. Kotnika, ki je prihajal s Koroške, so najbrž zelo zanimala Peiskerjeva predavanja o starejših slavogermanskih odnosih (Kernbauer 2015). Kmalu je postal najpomembnejši preučevalec koroškega bukovnika in ljudskega dramatika Andreja Šusterja Drabosnjaka, njemu je posvetil tudi svojo disertacijo (*Andreas Schuster Drabosnjak. Sein Leben und Wirken*), za katero je Murko zapisal, da bi jo lahko kandidat razširil v monografijo.¹³ Leta 1908 je Kotnik prosil mentorja, če bi mu lahko napisal priporočilo za ravnatelja celovške gimnazije, ki bi ga bil pripravljen vzeti v službo, zlasti ker raziskuje ljudske igre: »Dobro bi bilo, če bi pripomnili, da nemški izvorniki igre še niso znani in poudarili vpliv nemške koroške ljudske literature na našo. To pač najbolj vleče pri naših nemških Korošcih!«¹⁴ Murku je pisal, da je našel prepis Drabosnjakove božične igre, slabi dve leti pozneje pa je o novem odkritju takole poročal: »V nedeljo pa sem našel rokopis (prepis) *Izgubljenega sina* pri nekem mlinarju blizu Vrbe. Ta mož trdi, da je to igro prepisal iz tiskane knjige – torej so bile bržkone tudi igre tiskane.«¹⁵

V akademskem letu 1904/05 se je na graško filozofsko fakulteto vpisal **Janko Bratina** (1882–1920) in poslušal zlasti germanistična in slovenistična predavanja. Pri Schönbachu je imel zgodovino junaških sag, Eddo, staro nordijsčino, starejšo nemško književnost in metriko, pri Bernhardu Seuffertu Sturm und Drang, nemški klasicizem, nemško književnost 19. stoletja in zgodovino nemške dramatike, pri Štreklju je vpisal njegovo zgodovino slovenskega slovstva od protireformacije do preporoda in historično fonologijo, pri Murku pa južnoslovansko književnost, Gogoljevega *Revizorja* in Puškinovega *Jevgenija Onjegina*. Zanimala so ga tudi Benussijeva predavanja o psihologiji branja, pri Josefu Strzygowskem pa je študiral Rubensa, Rembrandta in italijansko renesanso. Septembra 1908 je oddal disertacijo z naslovom *Joannes Baptista a St. Cruce. Sein Leben und Werke* (Janez Svetokriški. Življenje in delo), v kateri se je poglobljal v biografijo kapucinskega meniha, začetnika slovenske govorniške proze, ter strukturo njegovega *Sacrum promptuarium*. Poleg jezika (referent Štrekelj je jezikovno analizo skritiziral) je preučeval zlasti Janezove vire: za vsakega pridigarja so bili pomembni Bernard, *doctor mellifluus*, Bonaventura, *doctor seraphicus*, in Tomaž Akvinski, *doctor angelicus*. Poleg številnih drugih teologov je Svetokriški dobro poznal tudi antične pisce. Najpomembnejši del disertacije je povezan z italijanskimi viri. Bratina

¹³ M. Murko: Gutachten, 17. 6. 1907. Kotnik, Franz, Rigorosenakten. AUG.

¹⁴ F. Kotnik: Pismo M. Murku, 8. 7. 1908. NUK Rz Ms 1119.

¹⁵ F. Kotnik: Pismo M. Murku, 28. 5. 1910. NUK Rz Ms 1119.

poudarja, da je Svetokriški, ki je nekaj časa bival tudi v Benetkah, odlično poznal italijansko kulturo, zlasti Francesca Petrarco, zato ni nenavadno, da je nanj vplival jezuit Paolo Segneri, prenovitelj italijanske pridige. V svoji pozneje objavljeni razpravi je Bratina (1915) prepričljivo podal nekaj vzporednih mest, ki jih je našel v pridigi o sv. Štefanu in na dan sv. Jožefa, kjer Svetokriški po Marcijanu pravi, da zgodovina nudi več primerov, da so možje nizkega stanu po poroki postali vladarji. Tudi Segneri omenja Marcijana v istem kontekstu.¹⁶ Sicer pa Bratina meni, da ni mogoče trditi, da bi bil Janez Svetokriški nesamostojen posnemovalec.

Nekoliko drugačna je bila pot **Vinka Zupana** (1882–1915), ki se je v akademskem letu 1901/02 vpisal najprej na češko Karlovo univerzo. Pri Václavu Emanuelu Moureku je vpisal nemško zgodovinsko slovnico, pri Janu Kvičali pa grško sintakso. Poslušal pa je tudi slavista Františka Pastrneka in Jiříja Polívko, ki je predaval primerjalno slovnico južnoslovanskih jezikov. Bolj kot profesorji filologij sta ga pritegnila Tomáš Garrigue Masaryk, ki je tedaj predaval sociologijo ter filozofijo verstev in zgodovine, in František Drtina, profesor pedagogike. Pozneje je Zupan celo grajal nekatere slovenske masarykovce, da so sprejeli načela socialne demokracije, ki da je v nasprotju z Masarykovo filozofijo (Gantar Godina 1987: 46). Po šestih semestrih je Zupan zapustil Prago in se zaradi zdravstvenih razlogov šele jeseni 1906 vpisal na graško filozofsko fakulteto, kjer je v naslednjih treh semestrih pri Schönbachu vpisal starejšo nemško dramatiko in metriko, pri Seuffertu Heineja in Lessinga, pri Juliusu Cornuju francosko historično slovnico ter provansalsščino, pri Murku južnoslovansko literaturo po 1830, seminar iz ilirizma in Kollárja. Imel pa je tudi lektorat angleščine in francoščine. V nasprotju s svojimi kolegi, ki so izbirali izrazito slovenistične teme, se je Zupan odločil za doktorat s področja nemško-slovenskih literarnih odnosov: *Anastasius Grüns Beziehungen zur slowenischen Literatur. Mit besonderer Berücksichtigung seiner Volkslieder aus Krain*. Uvodoma se sklicuje na Murkovo habilitacijsko delo *Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik I. Die böhmische Romantik* (Nemški vplivi na češko romantiko I. Češka romantika, 1897) in poudarja, da je bilo slovensko duhovno življenje odvisno od nemškega. Podrobno je opisano Prešernovo poučevanje mladega grofiča Antona Alexandra von Auersperga (Anastasiusa Grüna) v Klinkowströmovem zavodu in skupno branje *Slave vojvodine Kranjske* Janeza Vajkarda Valvasorja, ki je vplival na njuno poznejše pesništvo. Skladno z Grünovim biografom Stefanom Hockom poudarja, kakšno vlogo je igral svobodno misleči učitelj v tem strogo religioznem zavodu. Grün tudi v času najhujših nasprotovanj slovenski politiki ni zatajil svojega učitelja. Osrednji del disertacije je namenjen genezi in analizi Grünove knjige *Volkslieder aus Krain* in njeni slovenski recepciji. Razmeroma veliko prostora je posvečeno srečanju med Grünom in Josipom Stritarjem, ki je v (doslej neznanem) pismu Zupanu takole opisal dogodek iz marca 1874:

¹⁶ O svojem nadaljnjem raziskovanju poroča Bratina prof. Murku 12. 6. 1909, saj je našel v Segneriju pomemben vir pridig Svetokriškega (NUK Rz Ms 1119), profesor pa je Bratini omogočil službo v Študijski knjižnici v Gorici.

Moje občevanje z A. Grünom ni bilo nič imenitno. Cimperman mi je pisal, da bi mož rad govoril z mano. To se pa meni narodnemu demokratu ni prav nič mudilo. Čez nekaj časa pride mož sam; ko me ne najde doma, pusti svojo karto z adresno. Zdaj seveda se je spodobilo iti. (Bival je Hôtel Matschakerhof.) Silno prijazen! O Prešernu ni bilo govora, mož mi je tožil o naših domačih razmerah, posebno v deželnem zboru, o prvkih. To je bilo vse. (Zupan 1908: 191–192.)

Grün je v pismu Josipu Cimpermanu poleti 1873 Stritarja označil za redke in neodvisen talent. Ker je kljub nekaterim zadržkom tudi slovenski poet cenil izobraženega nemškega pesnika, je Cimperman skušal organizirati srečanje, na katerem bi Auersperg Stritarju posredoval svoje spomine na Prešerna (Koblar 1957: 433–439). Prvič sta se zelo na kratko srečala novembra 1873, drugič pa marca 1874, kar je Stritar takole opisal Cimpermanu: »Bil sem jako prijazno sprejet, ali o predmetu, ki Vam je tolikanj pri serci, nijsva še mogla govoriti, ker je mož imel še nekaj potov pred svojim odhodom« (Stritar 1957: 59). Grün je spomine na Prešerna očitno odnesel v grob. Ker je že njegov prednik Auersperg podpiral Primoža Trubarja, začetnika slovenskega slovstva, ni nenavadno, da je bil predstavnik tega rodu v stiku s slovensko književnostjo tudi ob njenem prepovedu. Čeprav po prepričanju Nemec, ni nikoli zamolčal svojega kranjstva in vedno poudarjal svojo pripadnost Kranjski. Zupan (1908: 194–195) meni, da Grün v svojem starokranjskem srcu ni bil tako slovenomrzen, kot se je občasno vedel kot politik. Kljub pohvali je imel Štrekelj v svoji oceni določene pripombe v zvezi z Zupanovim iskanjem virov kranjskih narodnih pesmi.¹⁷ Zupan je le malo časa deloval kot bibliotekar, saj se mu je omračil um, med prvo svetovno vojno pa je ovadil nekatere slovenske kulturne delavce, med katerimi so bili Viktor Zalar, Ivan Lah in Vladimir Levstik, ki so bili nato poslani v internacijo.¹⁸

V akademskem letu 1904/05 se je na graško univerzo vpisal **Joža Glonar** (1885–1946), ki je poslušal zlasti klasično filologijo in slavistiko. Goldbacher mu je predaval Cicerona, Horacija in latinsko skladnjo, Schenkl pa Sofokla in metriko. Več predavanj je imel na slovanski filologiji, kjer je Murko predaval ljudsko epiko in imel seminar iz Gogolja in Kollárja, Štrekelj pa je predaval fonologijo in morfologijo slovenščine ter zgodovino slovenskega slovstva. Očitno so ga zanimala tudi Kirstejeva predavanja iz sanskrita in Meinongova filozofija. Leta 1910 je spisal doktorsko disertacijo *Über das Palmarium empyreum des P. Rogerius* (Palmarium empyreum Rogerija Ljubljanskega), ki je pozneje izšla tudi v *Ljubljanskem zvonu*. To temo je dve leti poprej na dunajski univerzi že obdelal Ivan Pregelj. Glonar (1916: 268) njegovega doktorata ne omenja, pozna pa Pregljev poznejši članek, iz katerega je razvidno, da je pisec »utonil v obilici skoro nepreglednega gradiva«, ko je hotel pokazati, v kakšnem razmerju je ljubljanski redovnik do svetovne struje. Glonar se zato bolj kot v tuje vire pogloblja v strukturo Rogerijevih pridig, podrobno analizira latinske režijske napotke, zlasti tiste, v katerih se opozarja, kdaj je treba moralizirati (*moraliza, si placet*). Pridige so bile spisane, da se jih je učilo

¹⁷ K. Štrekelj, Gutachten, 19. 9. 1908. Zupan, Vinzenz. Rigorosenakten. AUG.

¹⁸ Pregarjanje urednika V. M. Zalarja. *Slovenski narod* 51/51 (2. 3. 1918). 2–3.

na pamet ali pa samo prebralo na prižnicah. Glonar (1916: 329) poudarja jasno strukturo pridig, saj je v njih najti *propositio*, *inductio*, *confirmatio* in *epilogus*. Zelo podrobno se je posvetil paralelnim konstrukcijam in stopnjevanju v uvodnih besedah posameznih odstavkov pridige:

En velik **slou**, eno veliko čast, **ime** inu **hvalo** (A + B + C + D)

1. ... eno slovečo **čast** (a + B)
2. ... enu častitu **ime** (b + C)
3. ... imenitno **hvalo** (c + D). (Rogerius 2001: 431–432)¹⁹

Glonar je ugotovil, da je Rogerij v 39. pridigi (na dan sv. Janeza Nepomuka) iz samostalnikov (čast, ime) v prvem odstavku v naslednjih odstavkih tvoril pridevnike (častiti, imeniten). Raziskovalec poudarja Rogerijev smisel za retorično teorijo, saj pridigar poslušalcem celo razlaga, kaj je *sensus litteralis* in kaj *sensus allegoricus*. Nekatero strokovno izraze je Rogerij skušal celo sloveniti, figuro je denimo prevajal kot *podobo* in *spomyn*, ker je etimološko pomešal glagola *pomeniti* in *pomniti* (Glonar 1916: 420). Razlagal je tudi metaforo, ko je zapisal, da se na obrezani vinski rozgi pokažejo kaplje, ki jih učeni metaforično imenujejo solze. V sklepu se Glonar (1916: 466–467) sprašuje, ali je mogoče Rogerija, ki je ustvarjal v prvih desetletjih 18. stoletja, še šteti k protireformacijskim piscem, saj je bil takrat protestantizem že davno zatrt. S protireformacijsko dobo ga povezuje predvsem množina citatov in želja, da bi imponiral s svojo učenostjo. Skratka, po tridentinskem koncilu se je bilo treba opirati zlasti na cerkvene očete. Glonarjevo disertacijo sta oba referenta Murko in Štrekelj ocenila s tedaj redko oceno *ausgezeichnet*. Po doktoratu se je Glonar zaposlil kot bibliotekar v graški univerzitetni knjižnici, njegovo imenovanje je vzbudilo negotovanje, saj je bil njegov predhodnik nemškega porekla. Tu je z Otmarjem Schisslom von Fleschenbergom zasnoval zbirko *Rhetorische Forschungen*. Decembra 1918 je bil odpuščen in dobil novo delovno mesto v licejski knjižnici v Ljubljani. V tem času je veliko prevajal in do konca izdal Štrekljeve *Slovenske narodne pesmi*. Ker je leta 1944 objavil v *Südost-Forschungen* bibliografijo znanstvenih publikacij o slovenstvu, v kateri sicer ni prezrl poznejših komunističnih veljakov, je bil avgusta leta 1945 odstavljen, nato pa upokojen (Vodopivec 1997).

V novem desetletju se je na graško univerzo vpisal še **Joža Lovrenčič** (1890–1952), ki je pri Schönbachu poslušal nemško ljudsko pesništvo, pri Seuffertu nemško romantično šolo, pri Murku južnoslovansko slovstvo, pri Meinongu spoznavno teorijo. Pri Kukoli je vpisal predavanja iz rimske književnosti, pri Schenklu pa iz grške. Pripadal je tudi prvi generaciji, ki ji je predaval Rajko Nahtigal, Štrekljev naslednik. Za temo disertacije si je izbral Valentina Staniča (*V. Stanič. Leben und Werke*). Lovrenčič je le nekaj dni pred sarajevskim atentatom oddal disertacijo, drugi rigoroz je opravljal že med julijsko krizo, glavni rigoroz pa šele januarja 1915. V nasprotju z drugimi kolegi, ki so izsledke disertacije objavili v tisku, je pisatelj Lovrenčič o Valentinu Staniču rajši objavil roman (Bratuž 1991).

¹⁹ Posodobljen zapis.

Lovrenčičeva disertacija je bila do razpada Avstro-Ogrske zadnja graška disertacija iz slovenske književnosti, kar je povezano tudi z dejstvom, da se je Murko v prvem desetletju 20. stoletja bolj posvečal preučevanju balkanske ljudske epike in opravil več raziskav, zlasti v Bosni in Dalmaciji, določene pevce pa je posnel s fonografom. Čeprav je nadaljnja študijska potovanja preprečila prva svetovna vojna, je Murko, ki je bil pod policijskim nadzorstvom zaradi stikov z Masarykom, v tem času spodbujal svoje doktorande, naj se ukvarjajo z južnoslovansko epiko. **Pavel Strmšek** je obdelal orožje v slovenski, hrvaški in srbski ljudski epiki (*Die Waffen im slovenischen, kroatischen und serbischen Volksepos*), **Maks Kovačič** je raziskoval krajo neveste pri Južnih Slovanih (*Der Brautraub bei den Südslawen*), **Gregor Čremošnik** pa je zagovarjal disertacijo o junaškem mejdanu v južnoslovanski ljudski poeziji (*Der Heldenweikampf in der südslawischen Volkspoesie*). Čremošnik, ki je bil nato kustos Zemaljskega muzeja v Sarajevu, pozneje pa profesor v Skopju in Beogradu, je po drugi svetovni vojni prevzel stolico za južnoslovansko zgodovino na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Leta 1917 je Murko sprejel poziv za Leipzig, tako da je v Gradcu ostal samo še Rajko Nahtigal, ki je leta 1919 postal profesor slovanske filologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani in njen prvi dekan. Z njegovim odhodom je graška slavistika doživela za več let zaton.

Sklep

Seminar za slovansko filologijo Univerze Karla in Franca je bil osrednje znanstveno stičišče pred ustanovitvijo ljubljanske slavistike, saj sta se tu habilitirala kar dva od treh naših prvih profesorjev slavistike. V Gradcu je leta 1881 Lovro Požar napisal prvo slovensko disertacijo v slovenskem jeziku, in sicer o slovenski poeziji, za kar je zaslužen prof. Krek. Doktorandi prof. Murka pa so se najprej osredinili na slovenski barok in preporod. Če je Murko v politično občutljivih časih v svoji habilitaciji raziskoval češko-nemške stike v obdobju romantike, je njegov doktorand Zupan raziskoval Grünov odnos do slovenske kulture. Za zgodovino preučevanja koroškega bukovištva je pomembna Kotnikova disertacija o Andreju Šusterju – Drabosnjaku. Murko (1951: 136) je sicer svoje doktorande, ki jim je bila usojena srednješolska služba, usmerjal v bibliotekarski poklic, v njem pa je bil zelo uspešen zlasti Joža Glonar, ki je spisal našo prvo disertacijo s področja literarne retorike in stilistike.

Literatura

Bratina, Janko, 1915: Janez Svetokriški in jezuit Segneri. *Čas* 9. 21–28.

Bratuž, Lojzka, 1991: Joža Lovrenčič in Valentin Stanič. *Lovrenčičev zbornik. Goriški letnik* 18. 83–87.

Dolinar, Darko, 2018: *Slovenska literarna veda od Trubarja do druge svetovne vojne*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

- Gantar Godina, Irena, 1987: *Masaryk in masarykovstvo pri Slovencih*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Glomar, Joža, 1916: Med reformacijo in romantiko (Kos literarnozgodovinskega programa) *Ljubljanski zvon* 36. 262–270, 324–331, 366–372, 419–427, 461–469, 502–508.
- Ilešič, Fran, 1898: Dramatika in slovensko slovstvo. *Jahresbericht des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Laibach*. 3–14.
- Kernbauer, Alois, 2005: Gregor Krek und die Anfänge der Slawistik an der Universität Graz. *Anzeiger für slavische Philologie* 33. 53–70.
- Kernbauer, Alois, 2015: *Interdisziplinarität und Internationalität in der Frühzeit der historischen Sozialforschungen und Anthropologie. Jan Peiskers Forschungsprobleme und Arbeitswelt*. Graz: ADEWA.
- Koblar, France, 1957: Opombe. Josip Stritar. *Zbrano delo 10*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Krek, Gregor 2018: Slovenska literatura. *Avstro-ogrska monarhija v besedi in podobi. Slovenci II*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 97–121.
- Kropelj, Monika, 2001: *Karel Štrekelj: iz vrelcev besedne ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Murko, Matija, 1951: *Spomini*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Rogierius, 2001: *Palmarium empyreum I*. Ljubljana: SAZU.
- Smolej, Tone, 2018: Rokopis najstarejšega doktorata v slovenščini. *Starejši mediji slovenske književnosti: rokopisi in tiski. Obdobja 37*. Ur. Urška Perenič in Aleš Bjelčevič. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. 65–71.
- Stritar, Josip, 1957: Pisma. *Zbrano delo 10*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Vodopivec, Peter, 1997: Dr. Joža Glomar (1885–1946). *Glasnik Slovenske matice* 21. 3–11.

Doktorati, ohranjeni v Univerzitetni knjižnici v Gradcu

- Lovro Požar, *Razvoj pesniškega slovstva pri Slovencih* (1881)
II 250.052
- Laurenz Požar, *Die Entwicklung der poetischen Literatur bei der Slovenen* (1881)
II 250.051
- Franz Ilešič, *Das Drama und die slovenische Literatur* (1897)
MsDiss II 250.158
- Vinko Zupan, *Anastasijs Grün's Beziehungen zur slowenischen Literatur. Mit besonderer Berücksichtigung seiner Volkslieder aus Krain* (1908)
MsDiss II 250.344
- Johannes Bratina, *Joannes Baptista a St. Cruce. Sein Leben und Werke* (1908)
MsDiss II 250.345
- Nikolaus Omersa, *Die Wiedergeburt der slowenischen Literatur in der zweiten Hälfte des achtzehnten Jahrhunderts* (1909)
MsDiss II 250.357
- Joseph Glomar, *Über das Palmarium empyreum des P. Rogierius* (1910)
MsDiss II 250.408